

brez izbere in premisljka, tu in tam tudi kaj dobrega donaša, pozneje pa bomo oboje na zlato vago devali.

Kar se je naše duše prijelo, ostane ji vtisnjeno bolj ali manj globoko, ravna se to potem, kakor je posamezen občutljiv in tudi, kolikor bolj živo je reč zapopadel; ostane ji (duši) pa vendar le (vtisnjenje), ako bi se ravno ne zavedila. To sicer lahko pozabimo, pa se zopet spomnimo, kakor hitro nas kaj takega ali enakega zadene.

Tako je tudi z branjem. Lepa pisava (styl) je skoraj splošna, posebno pri pisateljih. Skoraj vsi pisatelji romanov in knjig za otroke pišejo gladki in olikani jezik, in skoraj ni drugače, da ljudje, ki večkrat beró take spise, izobražujejo se tudi v jeziku. Ker jim večkrat pred dušo stopi, nauče se ga tudi, in ustmeno in pismeno gladko izrazujejo svoje misli. To je toliko bolj naravno, ker vsak vé, da se maternega jezika bolj iz rabe in posnemanja naučimo kakor iz gramatike. Učniki po šolah bodo tedaj lahko spoznali, kateri učenci radi beró, ker posebno lepa pisava, čudno našopirjen sostavek, kakor tudi zgovornost razodeva bravca romanov. (Dalje prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Leta 1564. pod vojvodom Albertom vpeljal se je na Bavarskem šolski red, veliko bolj podoben temu, kakoršnega imamo sedaj po ljudskih šolah, kakor pa cerkveni red na Virtemberskem in Saksonskem. Nihče ne sme šole učiti, če ga ne poterdi postavljeni šolski vodja. Leta 1569. je vojvoda nagovarjal prelate, da naj se posebno prizadevajo za vstanovitev nemških šol. To se je tako hitro pospeševalo, da se je leta 1616. svetovavcem vojvoda Maksimilijana zdelo, da je že preveč šol; po terjih, so rekli, naj že bodo, kolikor jih je treba za ohranjenje službe božje; po deželi jih pa treba ni. Potegnili so se pa za šole po vaseh deželni poslanci, rekoč, da nočejo vsi kmetijski otroci kmetje ostati; veliko njih je sposobnih za razne rokodelstva in obertnije; kdor pa v materinem jeziku ne zna brati in pisati, je kot mertev človek, tedaj

ni dobro odpravljati domačih šol. Po dolgih obravnavah je vojvoda stanovom prav dal, ter je obdržal vse naredbe v zadevah ljudske šole, kakor so jih vpeljali njegovi predniki.

Ker se je Lutrova krivovera kmali tudi na Kranjskem jela razširjati, in je veliko ljudi po mestih in deželi novo vero sprejemalo, vpeljana je bila l. 1563. evangelska šola, ki pa menda ni dalje terpela, kakor do leta 1594. Katoliški deželni knezi posebno Dragotin II. in Ferdinand II. stopala sta protestantom ojstro na pete, in katoliška vera se je zopet hitro razširila.

Tadanji knezoškof Janez Tavčar (1580 — 1597.), domkapitel, katoliški stanovi in magistrat so poklicali Jezuite na Kranjsko, ki so jih tudi leta 1595. slovesno v Ljubljano sprejeli; najvojvoda Ferdinand in drugi so jih bogato podpirali. Leta 1596. prevzeli so ljubljansko gimnazijo*); kakor drugod, tako so tukaj poganjali se za čast božjo in povečanje katoliške cerkve, posrednje trudili so se pa tudi za ljudsko izobraženje, se vé da po verskem smislu.

Ko tukaj govorimo od ljudskih šol, naj še omenimo nekega moža, ki je svoj čas dalječ prehitel, ki sicer ni bil ud katoliške cerkve, pa je vendar človeštvu s svojimi spisi veliko koristil, ki je prvi govoril od kazavnega poduka po ljudskih šolah. Ta mož je Amos Komenski, rojen l. 1592. v Komni na Marskem, od tod njegovo ime Komenski. V latinske šole stopil je še le v 16 let star. Latinski jezik se je učil prav nerazumljivo in protinaravno; čutil je ta možak okornost in nerodnost učnega navoda, tedaj si je v svojih poznejih letih prizadeval učenje na naravni podlagi osnovati, in tako je že tačas zagovarjal novo didaktiko in šolske prenapredbe. Skušal je vpeljati rečne šole ali realke kakor jim pravimo; po šolah, ktere je vodil, stavil je vse učenje na kazavni poduk. Bil je po svojem stanu poslednji škof tako imenovanih marskih bratov. Ves čas svojega življenja preživel je v begu in preganjanju, ter je sklenil svoje življenje leta 1671. v Amstelodamu na Holandskem v 80. letu svoje starosti.

(Dalje prih.)

*) Imeli so v sedanji reduti svoje šole, kar še zdaj kaže napis nad velikimi vratmi. Prav je, da je zdaj ta prostor zopet posvečen temu namenu — mestni pogl. šoli.

Praktična slovensko - nemška gramatika.

„Vsako podučevanje naj se stavi na podlago maternega jezika“, je dandanašnji resnica, ki se toliko in tolikrat ponavlja. Druga resnica pa, ktere nobeden razumen prezirati ne sme, pa je: „Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“. Kako te dvoje resničnih pravil v soglasje spraviti? Vsled pervega vodila zahtevajo nekteri, da naj se v ljudskih šolah nikar ne učé ptuji jeziki; ljudske šole so za izobraženje ljudstva, tedaj niso učilnice za ptuje jezike; drugi pa se opirajo na poslednji izrek, ter zahtevajo, da bi se njihovi otroci posebno nemškega jezika učili, ker ga bodo v življenji potrebovali; med te štejem vse tergovce, obertnike i. t. d. Čigavo je tedaj pravo? „Srednja pot, zlata pot“. Nihče se še ni nad tem pritožil, da razumé dva jezika. V mladosti pa je čas, ptujih jezikov se učiti. Mladost ima živ spomin, nauči se ložeje ptujih jezikov kakor odrasčeni človek. Slovenska mladost naj se podučuje naj poprej v maternem jeziku. — Ktere pripomočke pa ima šola za to? Kako se izobražuje človek v maternem jeziku? V šoli otroci berejo, številijo, se učé keršanskega nauka v maternem jeziku. Pri vsem tem se pa izobražujejo v maternem jeziku, če učenik na to gleda, da pravilno beró, in kar so brali, da s svojimi besedami iz glave povedo, pri keršanskem nauku in pri številjenju pa, da pravilno odgovarjajo. — Otroke v ljudski šoli slovnico od besede do besede učiti, so že drugi narodi, posebno pa Nemci, davno opustili. Nekdo je enkrat vprašanje zastavil, kaj izobražuje boljše otroke v maternem jeziku, ali če učenik slovnico posebej učí, ali pa če se pri vseh predmetih prizadeva, da otroci dobro in pravilno govoré? Ako pa še kaj časa ostane in otroci po dalj časa šolo obiskujejo, pa mislim da ni napčno, če se otroci tudi nemškega jezika učé. Ko bi bile okoliščine v naši domovini takšne, kakoršne niso, bi znabiti shajali v domači deželi brez nemškega jezika, sedaj pa še ni mogoče. Kako hvaležni so p. barantači, če razumejo nemški jezik. Srednje šole so sedaj tudi tako osnovane, da se brez znanja nemškega jezika shajati ne more. Obeh jezikov se učenec glavnih šol do dobrega naučiti ne more, v nemščini mora pa vendar toliko izurjen biti, da more stopiti v gimnazijo, kjer se do sedaj še skoro vsi pred-

meti v nemškem jeziku učé. Kako pa se naučí človek ptujega jezika, in kako se ga bo zamogla naučiti naša slovenska mladost? Naj poprej po praktičnih vajah, bodi si v govorjenju ali pa tudi pisanju. Prišli smo tedaj do tje, kamor smo se namenili priti. Vprašam: Kako more kdo po tem, kar smo do sedaj rekli, našo „Praktično slovensko-nemško gramatiko“ nepraktično imenovati? Nepraktična je le tistemu, ki v svojem idealu misli, da je tam, kamor nam še ni bilo dano priti, ali kateri je ne razumé prav rabiti. Kdor hoče „Praktično gramatiko“ prav razlagati, neobhodno mu je potrebno, da po slovniško razumé slovenski in nemški jezik. Drugič pa je potreba da s časom napreduje, da vé, koliko korakov se je metodika v kratkem času prestopila, da vé, kako postavim Nemece svoje otroke v maternem jeziku podučuje, kako jih vodi, kadar se uče ptujih jezikov. Naša „Praktična gramatika“ je osnovana po načertu, po kojem je Ahn Nemece francoskega jezika učil. Po tem načertu se je bila naj pred napravila gramatika, za Poljake, ki se učé nemškega jezika, in po tej je osnovana tudi naša „Slovensko-nemška gramatika“. Slovenski jezik po jezikoslovnih vodilih učiti, ne more biti in tudi ni namen naše gramatike; ona hoče le jezikoslovno zavest ali čutje do maternega jezika, ki je že v otroku, zbuditi in voditi; ima pa v ta namen opazke, katerih učenik ne sme prezirati. Za nemški jezik pa, ki je otroku popolnoma neznan, stavi vodila, in jih razjasnuje z mnogimi zgledi. Tretjič primerja pa tudi slovenski jezik z nemškim ter pove v čem sta si podobna in različna. Tudi v ta namen ima zadosti opomb.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanju.

v.

U. Kako je to, da pišejo sedaj pomožni glagol v prvi osebi sedanjega časa večidel *sem*, ne pa *sim*, kakor so pred kratkim sploh pisali?

T. Nekteri so že tudi pisarili *sem*, in koj v začetku nove slovenšine se bere oboje: *sem* in *sim*.